

Хід конем
або
деякі міркування про шоуїзацію українських ЗМІ

Semper idem

За даними Всесвітньої туристичної організації, щорічно 650 млн. осіб, здійснюють туристичні поїздки, щоб якнайкраще відпочити. Подорожі із стандартним пакетом послуг сьогодні майже нікого не цікавлять. Тому постійно у різних куточках землі організовують видовища, що привертають увагу мільйонів людей – карнавали (Ріо-де-Жанейро, Венеція, Барселона, Цюрих, Лондон), фестивалі: кабаре (Мюнхен), еротики (Лондон), вина (Франція, Австрія тощо), мистецтв (Единбург), музики (Зальцбург), театру (Авіньйон), танцю (Картагена), джазу (Монтре), кіно (Канни), торгівлі (Дубай), спортивні змагання, Live it up (Сингапур), паради любові (Берлін), ярмарки (Полтавська обл.), тижні високої моди (Мілан). Усього в Європі на цей рік заплановано 43 видовищних розваги (див. Календарь неординарных событий в 2002 г. // Деловая столица. 2002. 11 февр.).

Стати учасником зборів європейського рівня майже неможливо. Причина зрозуміла – відсутність часу та грошей. Тому щоби хоча б уявно потрапити в епіцентр розваг, люди вмикають телевізор. П'ятдесят відсотків названих видовищ транслюють електронні мас медіа. Через посередництво засобів масової комунікації вуличні дійства трансформуються у драматичні вистави.

Шоуїзація (видовищезація) засобів масової інформації сприймається не однозначно. Зрештою, наявність різних реакцій на розважальність – закономірне, історично сформоване явище. Роздуми з цього приводу містить стаття Б. Потятиника “Reality show у мережі, телебаченні і в житті” (www.new-ways.iatp.org.ua). Ми ж спробуємо відповісти не лише на запитання “звідки?”, а й “чому?”

У чому сенс шоу? (Шоу (англ. show) – 1) Вистава розважально-естрадного жанру; театралізований показ. 2) Переносно – що-небудь, розраховане на шумний зовнішній ефект, розголос (Словник іншомовних слів. – К.: Наук. думка, 2002.– С. 214).

Учені М. Бахтін, О. Генон вважають, що карнавал – головний інваріантний вияв сучасного шоу – організовувався, щоб легалізувати на короткий час сумнівні схильності та бажання натовпу, зробивши їх, наскільки це можливо, безпечними. Так обмеження у просторі та часі, обрамлення строго визначеними рамками давало б змогу хоча б частково регулювати стихійний гедонізм, котрий, не змігши виявитися “легально”, спричинив своєрідний вибух – джерело ще гіршого безладу, аніж той, що допускався у спеціально відведені дні.

Якщо релаксаційна місія видовищ не змінилася, то сорок три річних запланованих розваги на весь європейський континент – це зовсім мало. Гротескні свята вичерпуються. Тим часом не використаний аполлонівський дух не зникає, він, наче незахищений атомний реактор, висне над головою людства. Глобальна катастрофа вже почалась. “Чи можна говорити про “обмеження”

безладу, – пише Р. Генон, – коли він поширюється скрізь – в усіх сферах людського життя” (Генон Р. О смысле карнавальных праздников // Вопросы философии. – 1991. – №4. – С. 47). Масова культура, виходячи за межі рекреативної функції, поглинає суспільство. “Політика”, “культура” та “розваги”, на думку Дж. Сітона та Б. Пілотта, трансльовані мас-медіа, не існують нині в окремих відділках, адже саме завдяки програмам розважального характеру йде укорінення тих цінностей та ідеалів, які краще “споживаються”, коли загорнуті в блискучий папір “маскульту”, аніж у вигляді програм відверто політичного, пропагандистського характеру.

Масова комунікація поволі перетворюється у суцільне шоу. Але ж вона (за Вінером) віддзеркалює реальне життя. (Чи не тому такими популярними стали reality show у мережі телебачення та Інтернету?). Реальне шоу з його ароматом вічних ромбінзонад, присмаком авантюризму, відвагою й нахабністю, людяністю та цинізмом – ксерокопія нашого життя. Точніше, – кадр із вічно повторюваного фільму. Гротескний сміх, безчинства у церквах, низове дублерство – пародіювання властимущих, блазнювання, маріонетковість, вуаляж, “мальовничі” страти, інсценізація страждань, карнавальні спалення відьом, пишні інавгурації із майданними гуляннями, український вертеп – все це уже було: ляльки, актори, блазні, тлумачили вічні істини, котрі в устах звичайної людини, ймовірно, сприймалися б як філістерство. Проблема власне в тім, що “цинізм”, колись пов’язаний із міськими майданними ярмарками та карнавалами, гротескними святами нині виходить з-під контролю: він з’являється не лише на екранах телебачення, а й буйно квітне у буденному житті, котре поволі перетворюється у балаган, гру, в якій людина навіть не суб’єкт, бо “у кращому випадку саме гра досягає через гравця свого втілення” (Гадамер Х.-Г. Истина и метод. – М.: Прогресс, 1988. – С. 150). У такому вигляді воно (життя) і потрапляє у мережу засобів масової комунікації. Саме тому будь-яку “серйозну” програму сьогодні, з певною мірою відносності, можна вважати рекреативною. Лишень одні з них подають розваги з подитячому наївною серйозністю, інші – у традиційно карнавальному стилі. “Життя, мистецтво, творчість вбачають більше інтересу і цінності у своїй власній грі, ніж у колись престижних цілях культури ... На всьому ХІХ сторіччі від початку і до завершення відбився сумний вигляд важкого трудового дня. А нині молоді люди, схоже, збираються надати існуванню блискучим не затьмареного свята. Цінності культури не загинули, однак вони стали іншими за своїм рангом”, - пише Ортега-і-Гассет (Ортега-і-Гассет Х. Нові симптоми // Читанка з історії філософії. – К.: Довіра, 1993. – С. 158). В інтерв’ю радіо “Люкс FM” 29.03.2002, у відповідь на запитання, чому всі політичні акції перетворюються у шоу, М. Вересень відповів: “Це прекрасно. Це набагато краще, аніж насуплені, ситі, серйозні обличчя. Щасливі люди – запорука щасливого життя”, яке треба вміти віртуозно зіграти і виграти, спершу поставивши (за Шиллером) на карту.

“Який жах!” – вигукують войовничі моралісти. І це “благородне обурення” – також, повірте, не нове, воно червоною ниткою проходить крізь всі епохи. А “чортик, що вискакує з коробочки, людина, яка падає та осуд, що весь час

повторюється ... викликають все комічніший ефект” (Бергсон А. Сміх. – К., 1994. – 165 с. – С. 65).

А що, як цей сучасний, втілений у незвичних розвагах, гротескний гедонізм (сміються маски, розкидані у пустелі буднів, плачуть оголені блазні, лаються всі, кому не лінь) і далі виконує свою усталену функцію відродження через перенесення у матеріально-тілесний низ (за теорією М. Бахтіна), себто він запліднює та в аж ніяк не естетичних муках народжує нове, символізуючи історичну весну, нову епоху. Не випадково ж на екрани телебачення та сцени театрів вийшли постановки, що так чи інакше віддзеркалюють розгублено-маргінальне сум’яття на зламі тисячоліть.

У світлі постмодерного переосмислення явищ навряд чи можна керуватися звичайними етико-естетичними оцінками типу гуманно-негуманно, етично-неетично. Нам здається, слід усе-таки вивести проблему розваг за рамки опозиції “прийнятне-неприйнятне” у принципово нову площину, розглядаючи сучасний амбівалентний гедонізм у широкому діахронічному контексті культурного процесу європейської цивілізації як традиційну й останню сьогодні ланку рекреативної традиції людства. Валтасарів бенкет продовжується, хоч на стінах писано вогненні слова. І всі ми у ньому задіяні, адже під час карнавалу неучасників не буває.

Сучасна “вертепна скринька” (телебачення, приймач, комп’ютер) загалом не зазнала суттєвих змін, хіба що поділ дійств та просторово-часових параметрів став умовнішим. Двовимірність гротескового світу завжди була відносною. Його видима двоповерховість, чотирикутність закономірно містить аж дванадцять граней, які ще можна поділяти до нескінченності. І ось перед нами уже не квадрат, а кубик-рубик. Кожен забавляється ним, як вміє і як може: ретельно “забарвлюючи” певним кольором кожен грань, створюючи асиметричну різнобарвність, або ж використовуючи кожен бік як шахову дошку. На котрій, як відомо, можна грати різними фігурами.

Панове! А чи не зробити нам хід конем?

http://old.lnu.edu.ua/mediaeco/zur-kryt/N1/o_kocuk.htm